

Myšlenkový život od začátku křesťanského letopočtu až po Jana Scota neboli Eriugenu

Rudolf Steiner

V období po svém rozkvětu se řecké světové názory noří do náboženského života své doby. Proud světových názorů mizí v náboženských hnutích a vynořuje se teprve v pozdější době. Autor tím nechce tvrdit, že tato náboženská hnutí nesouvisí s dalším vývojem světových názorů. Je tomu tak samozřejmě v nejširším smyslu. Nezamýšlím však zde pojednávat o vývoji náboženského života. Jde jen o charakterizování dalšího vývoje světových názorů, pokud vyplývá z prožívání myšlenek.

Po vyčerpání řeckého myšlenkového života nastupuje v duchovním životě lidstva období, v němž se náboženské impulzy stávají hnacími silami také v myšlenkovém světovém názoru. Čím bylo u Plónína jeho vlastní mystické prožívání, zdroj inspirace pro jeho ideje, tím se v období, které začíná vyčerpáním řeckého světového názoru a trvá asi po Scota Eriugenu (zemřel 885 po Kr.), stávají pro duchovní život a vývoj lidstva náboženské impulzy. - V tomto období ale nepřestává snad všechen myšlenkový život. Rozvíjejí se dokonce velkolepé, obsáhlé myšlenkové konstrukce. Jejich myšlenkové síly však nemají prameny v sobě samých, nýbrž v náboženských impulzech.

V tomto období proudí skrze vyvíjející se lidské duše náboženské představy, jejichž podněty ovlivňují i obraz světa. Myšlenky, které při tom vysvitnou, jsou dále působící řecké myšlenky. Jsou přijímány a přetvářeny, ale nevedou ze sebe samých k žádnému ruslu. Na pozadí náboženského života vystupují světové názory. Nežijí v nich rozvíjející se myšlenky, ale náboženské impulzy, které usilují o to, aby se vyjádřily v myšlenkách, které si podmanily.

Tento vývoj můžeme pozorovat na jednotlivých významných momentech. Vidíme pak, jak platónské (a starší) představy zápasí na evropské půdě, aby pochopily, co náboženství zvěstují, nebo aby je také potíraly. Významní myslitelé se pokoušejí, aby vylíčili a také ospravedlnili před starými světovými názory to, co náboženství zjevuje. - Vzniká tedy to, co dějiny označují jako gnosi, v zabarvení více křesťanském či více pohanském. Osobnosti, které přicházejí v úvahu co se týká gnose, jsou Valentinus, Basilides a Marcion. Jejich myšlenkovým výtvozem je obsáhlá představa o vývoji světa. Poznání, gnose, pozvedá-li se z myšlenkové oblasti do nadmyšlenkové, vyústí v představu nejvyšší bytosti vytvářející svět. Tato bytost je vysoko povznesena nade všechno, co člověk vnímá jako svět. Vysoko povznesené jsou i bytosti, které z ní vznikají, aeonové. Ti však tvoří sestupnou vývojovou řadu, takže jeden aeon, jako méně dokonalý, vzniká vždy z dokonalejšího. Za aeona na pozdějším vývojovém slupní musíme pokládat také tvůrce lakového světa, který člověk může vnímat a k němuž také člověk sám patří. S tímto světem se může spojit i aeon nejvyššího stupně dokonalosti. Aeon, který zůstal v čistě duchovním, dokonalém světě, a lam se v nejlepším smyslu dále vyvíjel. Jiní aeonové zatím vytvořili něco nedokonalého a posléze

smyslový svět s člověkem. Tak je pro gnosi myslitelné spojení dvou světů, které prošly odlišnou vývojovou cestou. V jistém okamžiku je potom nedokonalý svět povzbuzen dokonalým k novému vývoji k dokonalosti.

Gnostikové naklonění křesťanství viděli v Ježíši Kristu onoho dokonalého aeona, který se spojil s pozemským světem.

Více na dogmaticko-křesťanské pudě stály osobnosti jako Clemens z Alexandrie (zemřel 211 po Kr.) a Origenés (nar. 185 po Kr.). Clemens pojímá řecké světové názory jako přípravu křesťanského zjevení a užívá je jako nástroje, aby křesťanské impulzy vyjádřil a obhájil. Podobným způsobem si počíná i Origenés.

Myšlenkový život inspirovaný náboženskými impulzy nalézáme ve spisech Dionýsia Areopagity v podobě určitého obsáhlého proudu představ. O těchto spisech jsou zmínky od roku 533 po Kr. Nebyly asi sepsány o mnoho dříve, jdou však zpět ve svých hlavních rysech, nikoli v podrobnostech, ke dřívějšímu myšlení tohoto období.

Obsah můžeme nastínit následujícím způsobem. **Jestliže se duše zprostí všeho, co může vnímat a myslit jako jsoucí, jestliže také vyjde nade všechno, co může myslit jako nejsoucí, pak může duchovně vytušit oblast nadjsoucí, skryté boží bytosti.** V ní je spojeno prabytí s pradobrem a prakrásnem. Vychází-li duše z této původní trojice, spatří sestupnou řadu bytostí, které jdou v hierarchickém pořadí až k člověku.

Scotus Eriugena přejímá v devátém století tento světový názor a přebudovává jej po svém. Jemu se svět ukazuje jako vývoj ve **čtyřech „formách přírody“**. První je příroda **„tvořící a nestvořená“**. V ní je obsažen čistě duchovní prazáklad světa, z něhož se vyvíjí **„příroda tvořící a stvořená“**. Je to souhrn čistě duchovních bytostí a sil, které teprve svojí činností vytvářejí **„přírodu stvořenou a netvořící“**, k níž patří svět a člověk. Ta se vyvíjí tak, že je vyzvednuta do **„přírody nestvořené a netvořící“**, v níž působí vykoupení, prostředky náboženské milosti apod.

Ve světových názorech gnostiků, Dionýsia a Scota Eriugeny, lidská duše cítí svůj původ v základu světa, ve kterém není zhotovena silou myšlenky, nýbrž chce myšlenkový svět od něho přijmout jako dar. Ve vlastní síle myšlenky duše necítí jistotu. Přesto však usiluje o to, aby svůj vztah k základu světa prožila v myšlence. Myšlenku, která u řeckých myslitelů žila svojí vlastní silou, nechává v sobě oživovat jinou silou, kterou přináší z náboženských impulzů. Myšlenka vede v tomto období život, v němž dřímá její vlastní síla. Takto vypadaly obrazné představy ve staletích, která předcházela zrození myšlenky. Obrazné představování rozkvétalo v pradávno době podobně, jako prožívání myšlenek v Řecku. Svoji sílu pak sálo z jiných impulzů, a teprve když prošlo tímto přechodným stavem, proměnilo se v prožívání myšlenek. V prvních staletích křesťanského letopočtu se projevuje přechodný stav růstu myšlenek.

V Asii, kde se rozšířily Aristotelovy názory, vzniká snaha vyjádřit semitské náboženské impulzy v ideách řeckého myslitele. Ta se pak přenáší na evropskou půdu a vstupuje do evropského duchovního života prostřednictvím myslitelů, jako je velký aristotclík Averroes (1126-1198), Maimonides (1135- 1204) a jiní.

U Averroa nacházíme názor, že existence zvláštního myšlenkového světa v lidské osobnosti je omyl. Je pouze jeden jediný myšlenkový svět v božské prapodstatě. Jako se světlo může zobrazovat v mnoha zrcadlech, tak se projevuje jeden myšlenkový svět v mnoha lidech. Existuje sice další utváření myšlenkového světa během lidského pozemského života, je to však ve skutečnosti pouze děj v jediném duchovním prazákladu. Zemře-li člověk, přestává jednoduše individuální projevení, které se jeho prostřednictvím uskutečňovalo. Jeho myšlenkový svět existuje už jen v onom jediném myšlenkovém životě.

Tento světový názor nechává řecké prožívání myšlenek působit tak, že je zakotvuje v jednotném, božském základu světa. Působí dojmem, jako by se v něm projevovalo, že vyvíjející se lidská duše v sobě necítí pravlastní sílu myšlenky. Proto překládá tuto sílu do mimolidské světové mocnosti.

GA 18